

ONDERWIJS

NASCHOLING VOOR TANDARTSEN

DEEL I. MENINGEN EN WENSEN VAN ALGEMEEN-PRACTICI

K. K. OUWENS, socioloog*)

Trefwoorden: Postacademisch onderwijs – Behoeftenonderzoek

1. Inleiding

In juli 1985 heeft het Orgaan Post-academisch Onderwijs Tandheelkunde (Orgaan PAOT) aan het bureau Veldkamp Marktonderzoek B.V. opdracht gegeven om ten behoeve van de ontwikkeling van een public relations-beleid een kwalitatief onderzoek uit te voeren onder algemeen praktiserende tandartsen en onder (universitaire) docenten Tandheelkunde.

Het veldwerk voor dit onderzoek is uitgevoerd in oktober en november 1985. De uitkomsten van het onderzoek zijn neergelegd in een rapport, dat in januari 1986 aan het Orgaan PAOT is aangeboden.

Ofschoon het hier gaat om een verkennend onderzoek, dat – gezien de toegepaste methode van gegevens-verzameling – geen harde, cijfermatige conclusies toelaat, zijn de onderzoekuitkomsten toch van dien aard, dat het nuttig lijkt dat zij ook aan bredere kring ter kennis worden gebracht. Algemeen-practici kunnen kennis nemen van de meningen van hun collegae en zullen misschien hierin hun eigen opvattingen herkennen. Docenten zullen daarnaast wellicht informatie aantreffen, die zij bij het inrichten van eventuele eigen activiteiten op het gebied van nascholing kunnen gebruiken.

Op verzoek van de Redactie van het Nederlands Tijdschrift voor Tandheelkunde en met toestemming van het Orgaan PAOT is daarom het onderzoeksrapport bewerkt tot een tweetal artikelen.

In dit eerste artikel zullen de meningen en wensen van algemeen-practici ten aanzien van nascholing worden beschreven. In het volgende nummer van dit tijdschrift zal van de opvattingen van docenten verslag worden gedaan.

2. Achtergrond en doelstelling

In Nederland wordt door een aantal instellingen postacademisch onderwijs voor tandartsen aangeboden. Onder deze instel-

lingen bevindt zich het in 1981 opgerichte Orgaan PAOT, dat sinds zijn oprichting jaarlijks een toenemend aantal cursussen verzorgt. Het streven van het Orgaan PAOT is om in 1989 in totaal meer dan 100 cursussen met een gemiddelde bezetting van 85% te kunnen realiseren. Tot 1985 is evenwel de inschrijving op de door het Orgaan PAOT georganiseerde cursussen enigszins bij de verwachtingen achtergebleven. Gevoegd bij bovengenoemd streven is deze omstandigheid aanleiding om meer en vooral meer gerichte activiteiten te gaan ontwikkelen op het gebied van public relations (PR).

Om te kunnen komen tot een grondslag voor de formulering van een PR-strategie, heeft men besloten een verkennend onderzoek te laten uitvoeren naar factoren die de verwezenlijking van de voornemens van het Orgaan PAOT (kunnen) belemmeren. Met name wenste men nader inzicht te verwerven in:

- de factoren die van invloed zijn op de deelname door algemeen-practici aan cursussen georganiseerd door het Orgaan;
- de motieven van (universitaire) PAOT-docenten om dit type onderwijs wel of niet regelmatig te verzorgen.

3. Methode

3.1. Algemeen

Het verkennende karakter van het onderzoek maakte het gebruik van een kwalitatieve, open methode van gegevens-verzameling wenselijk. Daarom is gekozen voor groepsdiscussies.

In totaal zijn zes groepsdiscussies gehouden, namelijk:

- vier gesprekken met full-time in de eigen praktijk werkzame tandartsen (geen specialisten). Bij het kiezen van locaties voor deze gesprekken is gestreefd naar een zekere regionale spreiding, dusdanig dat ook plaatsen werden uitgekozen die op enige afstand van de universitaire centra liggen.
- De gesprekken vonden plaats in:
 - Delft,
 - Hoogeveen,
 - Utrecht,
 - Eindhoven.
- twee gesprekken met (universitaire) docenten Tandheelkunde. Elke gespreksgroep bestond voor de helft uit docenten die ervaring hebben met het geven van

Samenvatting:

Dit artikel is het eerste van twee bijdragen, waarin de uitkomsten worden beschreven van een kwalitatief onderzoek naar de wensen en meningen van algemeen-practici en docenten ten aanzien van aanvullende scholing, in het bijzonder zoals die wordt aangeboden door het Orgaan PAOT.

In deze eerste bijdrage worden de meningen van algemeen-practici besproken. In een volgend artikel wordt aandacht besteed aan de opvattingen van docenten.

Algemeen-practici blijken op grond van verschillende overwegingen aanvullende scholing wenselijk te achten. Desondanks vertonen zij vaak een weinig systematisch en enigszins vrijblijvend scholingsgedrag. Dit vloeit voort uit het feit dat tandartsen een zeer autonome positie hebben en zich ten aanzien van aanvullende scholing meestal pragmatisch opstellen: nut en noodzaak worden door de eisen en mogelijkheden van de concrete, eigen praktijk bepaald.

Het cursusaanbod van het Orgaan PAOT is breed en gedegen, maar speelt op een aantal punten onvoldoende in op de pragmatische opstelling van algemeen-practici. Het Orgaan PAOT wordt veelal gezien als een aan de universiteiten gelijke en weinig 'klantgerichte' instelling. Inrichting en vormgeving van cursussen lijken soms vooral op studenten afgestemd en sluiten daardoor onvoldoende aan op de eisen die de dagelijkse (ziekenfonds)praktijk stelt. Dit leidt niet alleen tot een zekere mentale afstand, maar betekent vaak ook een praktische drempel om aan de cursussen deel te nemen.

PAOT en voor de andere helft uit docenten die geen ervaring hebben met het geven van PAOT, maar die daarvoor gezien hun aanleg of onderwijsopdracht wel in aanmerking komen. De locaties werden zo gekozen dat docenten uit vier universiteitssteden konden worden uitgenodigd. De gesprekken vonden plaats in:

- Utrecht (docenten van de universiteiten van Amsterdam en Utrecht),
- Zwolle (docenten van de universiteiten van Nijmegen en Groningen).

In overleg met het Orgaan PAOT is een leidraad voor de gesprekken opgesteld. De gemiddelde duur van de gesprekken bedroeg twee en een half uur. De discussies werden geleid door schrijver dezes.

3.2. Werving van de gespreksdeelnemers

De deelnemers aan de gesprekken met docenten zijn door het Orgaan PAOT geko-

*)De auteur was ten tijde van de uitvoering van het in dit artikel beschreven onderzoek werkzaam bij Veldkamp Marktonderzoek B.V. te Amsterdam. Thans is hij als stafmedewerker verbonden aan Intomart Qualitatief B.V. in Hilversum.

zen en benaderd. De deelnemers aan de gesprekken met algemeen-practici zijn eveneens door het Orgaan PAOT uitgenodigd. Daartoe is in de regio rond de voor het gesprek gekozen locatie steeds een willekeurige groep tandartsen telefonisch benaderd. Per groep/plaats is de benadering voortgezet totdat tenminste acht toezeggingen tot deelname waren verkregen. Niet alle personen die deelname hadden toegezegd, zijn ook daadwerkelijk voor het groepsgesprek verschenen. Naar de redenen hiervoor is geen navraag gedaan. De feitelijke deelname was als volgt:

- Delft, algemeen-practici: 8 deelnemers,
- Hoozevee, algemeen-practici: 7 deelnemers,
- Utrecht, algemeen-practici: 6 deelnemers,
- Eindhoven, algemeen-practici: 9 deelnemers,
- Utrecht, docenten: 8 deelnemers,
- Zwolle, docenten: 8 deelnemers.

De gevolgde procedure voor het werven van gespreksdeelnemers had tot gevolg dat zich onder de algemeen-practici die medewerking toezegden verhoudingsgewijs veel personen bevonden die aan één of meer door het Orgaan PAOT georganiseerde cursussen hebben deelgenomen.

3.3. Kanttekeningen bij de methode

Kwalitatief onderzoek is vooral verkenkend en inventariserend van aard. Uitkomsten van zulk onderzoek moeten dan ook in de eerste plaats gezien worden als indicaties of hypothesen en niet als (cijfermatig) bewezen zekerheden. Dit geldt zeker ook voor het onderhavige onderzoek, dat gebaseerd is op een beperkt aantal waarnemingen. Bovendien moet hier worden opgemerkt dat de gehanteerde methode van werven van deelnemers tevens een zekere mate van selectie kan betekenen. We hebben geen duidelijk inzicht in de motieven om aan de gesprekken wel of niet deel te nemen en het is denkbaar dat degenen die hebben toegestemd in deelname juist de meer geïnteresseerden zijn, of degenen die meer dan gemiddeld geprofileerde opinies hebben. Dit noopt tot voorzichtigheid bij de interpretatie van de uitkomsten van dit onderzoek.

4. Uitkomsten groepsgesprekken algemeen-practici

4.1. Beschrijving van de gespreksgroepen

Aan de groepsgesprekken is deelgenomen door dertig mannelijke tandartsen van uiteenlopende 'tandheekkundige leeftijd'. Twaalf van hen zijn in de afgelopen tien jaar afgestudeerd, elf in de periode 1966-1975, vier in de periode 1956-1965 en twee vóór 1956; van één tandarts is het jaar van afstuderen niet bekend.

De meeste gespreksdeelnemers zijn afgestudeerd aan de universiteiten van Utrecht (11×) en Groningen (10×). De overige subfaculteiten zijn minder vertegenwoordigd: drie deelnemers zijn afgestudeerd aan de Vrije Universiteit, twee aan de Universiteit van Amsterdam en twee aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen. Eén tandarts geeft alleen op 'in Amsterdam' te zijn afgestudeerd en één vergeet zijn plaats van afstuderen te vermelden.

Tussen de gespreksgroepen (c.q. regio's) is sprake van een aantal verschillen. Behalve naar plaats van afstuderen, lopen zij uiteen naar praktijkgrootte, de verhouding tussen ziekenfondspatiënten en particuliere patiënten en naar aanwezigheid van hulpkrachten in de praktijk, met name van mondhygiënist.

In Delft zijn van de acht aan het gesprek deelnemende tandartsen drie afgestudeerd in Groningen, twee aan de Vrije Universiteit, twee in Utrecht en één aan de Universiteit van Amsterdam. Jaren van afstuderen zijn: 1951, 1956, 1959, 1961, 1965, 1980 (2×) en 1983. Twee van deze tandartsen werken in een groepsverband met andere collega's, de overigen hebben een solo-praktijk. De grootte van de praktijken belooft gemiddeld ongeveer 2.500 patiënten (uitersten: 1.100 en 3.500 patiënten); de verhouding ziekenfondsverzekerden:particulier verzekerden loopt uiteen van 80:20 tot 20:80, met daartussen een redelijk gelijkmatige spreiding. In alle praktijken werkt minstens één assistente, in geen van de praktijken werkt een mondhygiënist.

In Hoozevee zijn van de zeven tandartsen er vijf afgestudeerd in Groningen, één in Utrecht en één aan de Vrije Universiteit. Jaren van afstuderen zijn 1952, 1970, 1973, 1976, 1978, 1979 en 1981. Al deze tandartsen werken in een solo-praktijk. Het aantal patiënten per praktijk belooft gemiddeld ongeveer 2.600 (uitersten: 1.800 en 3.000 patiënten); de verhouding ziekenfondsverzekerden:particulier verzekerden loopt uiteen van 60:40 tot 90:10. In alle praktijken werkt minstens één assistente, in geen van de praktijken werkt een mondhygiënist.

In Utrecht zijn van de zes tandartsen vier afgestudeerd in Utrecht en één 'in Amsterdam'; de zesde tandarts vergeet zijn plaats van afstuderen op te geven. Jaren van afstuderen zijn 1966, 1968, 1969, 1970 en 1979; één tandarts vermeldt geen jaar van afstuderen. Van deze tandartsen werken vier alleen in een eigen praktijk, twee zijn hoofdzakelijk in dienstverband werkzaam, respectievelijk bij een militaire tandheekkundig centrum van een ziekenfonds. De praktijken tellen gemiddeld ongeveer 1.600 patiënten (uitersten 700 en 2.000 patiënten); de verhouding ziekenfonds:parti-

culier is in drie gevallen 50:50 en in de overige drie gevallen respectievelijk 60:40, 70:30 en 95:5. In alle praktijken werkt minstens één assistente en in vijf praktijken werkt minstens één dag in de week een mondhygiënist.

In Eindhoven zijn van de negen tandartsen vier afgestudeerd in Utrecht, twee in Nijmegen, twee in Groningen en één aan de Universiteit van Amsterdam. Jaren van afstuderen zijn 1956, 1967, 1970, 1971, 1972, 1976 (2×), 1978 en 1979. Zes van deze tandartsen werken alleen in een eigen praktijk, twee hebben een samenwerkingsverband met een andere collega en één werkt in een groepspraktijk. De gemiddelde praktijkgrootte is ongeveer 2.750 patiënten (uitersten: 2.200 en 3.500 patiënten); de verhouding ziekenfonds:particulier varieert van 50:50 tot 70:30. In alle praktijken werkt minstens één assistente, in vijf praktijken werkt minstens één dag in de week een mondhygiënist.

4.2. Wenselijkheid van aanvullende scholing

Vrijwel alle deelnemers aan dit onderzoek zijn van mening dat een voortgezette scholing voor praktizerende tandartsen zonder meer gewenst is. De algemene overweging hierbij is, dat de tandarts als werker in de gezondheidszorg bijzondere verantwoordelijkheden heeft en tegenover zijn patiënten verplicht is goed werk te leveren. Hiervoor is het nodig kritisch te blijven ten opzichte van het eigen handelen en zich op de hoogte te stellen van ontwikkelingen en vernieuwingen in het vak.

Deze algemene opvatting wordt geadstrueerd met een aantal meer specifieke redenen, die voor een voortgezette scholing pleiten. We geven deze (vaak onderling samenhangende) redenen in een willekeurige volgorde.

- De tandheekkunde is een zich ontwikkelende tak van wetenschap. Deze ontwikkeling vindt zijn neerslag in tal van vernieuwingen op het gebied van technieken, apparatuur en materialen. Een deel van deze vernieuwingen betekenen voor de algemeen-practicus concreet toepasbare verbeteringen, die zowel ten goede (kunnen) komen aan de patiënt, als aan de tandarts zelf. Ze kunnen bijdragen aan een betere en soms efficiëntere praktijkvoering en aan het gevoel 'goed bezig te zijn met je vak'.

- De verschillende subfaculteiten leggen in de opleiding verschillende accenten. Daardoor hebben tandartsen het gevoel 'niet alles te hebben gehad' en op sommige deelgebieden minder goed thuis te zijn. Deze hiaten worden voor een deel in de praktijk opgevuld, maar voor een deel ook vinden sommigen aanvullende scholing wenselijk.

- De routine die tandartsen in de praktijk

ontwikkelen betekent soms ook een zekere vervlakking, die kan leiden tot een teruglopen van de kwaliteit. Vooral alleenwerkende tandartsen missen bovendien in de dagelijkse praktijk een zekere referentie en toetsing. Bij- en nascholing kan bijdragen aan het op peil houden en/of verbeteren van de kwaliteit: 'Je merkt je eigen tekortkomingen pas als je cursussen volgt.' Het zich buiten de dagelijkse praktijk om bezighouden met het vak houdt bovendien alert, ook op minder alledaagse dingen zoals het constateren van een carcinoom of van leukemie. 'Het onderhoudt de mentaliteit.'

– Aanvullende scholing is leuk. Het prikkelde de nieuwsgierigheid en houdt de belangstelling voor het vak levend. Het biedt (ook informeel) gelegenheid om contacten te leggen en te onderhouden met collega's en om ervaringen uit te wisselen.

– Patiënten zijn mondiger, mondbewuster, meer 'dental minded' geworden. Daardoor stellen zij hogere eisen aan de tandarts. Gevoegd bij een hogere tandartsdichtheid betekent dit tevens een toemenen van een zekere concurrentie. Daardoor is het des te wenselijker optimaal werk te leveren en zich te profileren als een tandarts die alert en intensief met zijn beroep bezig is.

4.3. Noodzaak van aanvullende scholing

Zoals gezegd, onderschrijven de deelnemers aan dit onderzoek vrijwel unaniem de stelling dat aanvullende of voortgezette scholing voor tandartsen wenselijk is. Dit betekent echter niet dat iedereen ook expliciet de stelling onderschrijft dat voortgezette scholing een directe noodzaak is. Zodra het woord noodzaak ter tafel komt, begint men te aarzelen en gaan de meningen uiteenlopen. Voor een verklaring van deze aarzelende en enigszins tweeslachtige houding is het goed nadere aandacht te besteden aan de positie van de zelfstandig praktiserende tandarts.

Tandartsen voelen zich opgeleid tot algemeen-practicus en niet tot tandheelkundig wetenschapper. Hun opleiding is met het afstuderen in principe voltooid; wat daarna aan scholing wordt gevolgd is inderdaad aanvulling. Na het afstuderen geldt de aandacht van de tandarts dan ook niet meer in eerste instantie de tandheelkunde in het algemeen, maar de eigen praktijk, met alle zorgen en verantwoordelijkheden van dien. Deze gerichtheid op de eigen, autonome praktijk is buitengewoon sterk, dusdanig zelfs, dat al snel een zekere afstand ontstaat tot 'de' tandheelkunde als academische discipline. Algemeen-practici zijn niet bezig met 'de' tandheelkunde, maar met algemene praktijkvoering en met de specifieke eisen die dat stelt. Het is ook tegen de achtergrond van de eigen behoeften en mogelijkheden (ook in tijd en geld)

in de eigen praktijk dat men wenselijkheid en mogelijk nut van aanvullende scholing beoordeelt, dat men scholingsmogelijkheden uitkiest en dat men gevolgde scholing evalueert. Men stelt zich, kortom, pragmatisch op en legt praktische maatstaven aan en geen academische criteria.

Tandartsen zijn met deze eigen verantwoordelijkheid en autonomie sterk vergroeid. Op alles wat hierop een inbreuk kan maken, wordt met terughoudendheid gereageerd. Dus ook op de stelling dat aanvullende scholing voor algemeen-practici een noodzaak is. Men vindt dit een te algemene stelling, die bovendien enigszins klinkt als een voorschrift. Wat nuttig en noodzakelijk is, valt niet algemeen vast te stellen en kan alleen door de algemeen-practicus zelf worden bepaald.

A fortiori geldt deze terughoudendheid voor een mogelijke verplichtstelling van aanvullende scholing.

4.4. De vraagzijde van de scholingsmarkt

In de voorgaande paragrafen is een aantal algemene karakteristieken beschreven van de vraagzijde van de 'scholingsmarkt'.

Deze karakteristieken hebben concreet tot gevolg dat de meeste tandartsen op de scholingsmarkt weinig intensief en doelgericht opereren. Immers,

– de eerste verantwoordelijkheid geldt de praktijk; de praktijk bepaalt ook of en hoeveel ruimte er is voor scholingsactiviteiten;

– aanvullende scholing wordt niet gehonoreerd en kan niet verrekend worden;

– aanvullende scholing is niet verplicht;

– aanvullende scholing is wel wenselijk, maar van een algemene noodzaak kan niet zonder meer gesproken worden;

– de eventuele noodzaak van aanvullende scholing wordt bepaald door de tandarts zelf; zeker voor alleenwerkende tandartsen is deze bepaling door gebrek aan referentie en toetsing moeilijk en bovendien vrijblijvend.

Al met al leiden deze omstandigheden in de praktijk tot een zeer uiteenlopend en vaak vrijblijvend en weinig systematisch scholingsgedrag.

Deelnemers aan dit onderzoek die doelgericht bezig zijn om door middel van aanvullende scholing kennis en vaardigheden op bepaalde gebieden uit te breiden en te versterken, vormen een minderheid. Deze groep zoekt min of meer actief in het scholingsaanbod en is (tot op zekere hoogte) bereid om ten koste van de praktijkuren voor scholing tijd vrij te maken. De meerderheid gaat echter minder doelgericht te werk, is minder naar specifieke scholing op zoek en is minder bereid voor scholing tijd vrij te maken. Deze tandartsen maken op vaak onduidelijke en vage gronden een keus uit 'wat zich voordoet' en lijken min-

der uit te zijn op een systematische uitbreiding van hun kennis en vaardigheden. In veel gevallen betekent dit dat men aan cursorische scholing moeilijk toekomt. Sommige tandartsen doen naar eigen zeggen aan scholing 'eigenlijk niets'.

4.5. Daadwerkelijke scholingsactiviteiten

In de groeps gesprekken is geïnventariseerd wat de deelnemende tandartsen daadwerkelijk aan aanvullende scholing doen. Bij deze inventarisatie is scholing zeer ruim opgevat. Alle met het beroep samenhangende activiteiten buiten de eigenlijke praktijkvoering zijn ertoe gerekend. We bespreken de diverse activiteiten achtereenvolgens.

Vaktijdschriften en periodieken

Alle deelnemers aan de groeps gesprekken hebben (al dan niet kosteloze) abonnementen op een aantal vakgerichte tijdschriften. Over het algemeen besteedt men aan deze tijdschriften weinig intensieve aandacht. Dit blijkt ook uit het feit dat een aantal tandartsen niet exact weet welke bladen ze nu precies in huis krijgen. De meeste tandartsen beschrijven hun leesgedrag als 'bijhouden' of 'koppensnellen'. Werkelijk artikelen lezen doet men 'onregelmatig', 'wanneer je tijd hebt', 'in de vakantie' of 'eigenlijk niet'.

Studieboeken/handboeken

Over het kopen en lezen van studieboeken zijn de meeste deelnemers aan dit onderzoek zeer onduidelijk. De indruk is dat een meerderheid wel eens boeken koopt ('onregelmatig', 'incidenteel'), maar dat dit voor een deel naslagwerken betreft en dat men aan echt lezen vaak moeilijk toekomt ('je leest niet alles', 'ik kom er niet echt aan toe').

Congressen

De meeste aan dit onderzoek deelnemende tandartsen bezoeken – afgezien van het jaarlijkse NMT-congres – weinig of geen congressen. Over het algemeen beoordeelt men congressen als 'te algemeen' en 'weinig praktisch'. Bovendien gaat het ten koste van vrije dagen, zo niet van praktijkdagen. Een prettig aspect van congressen vormen wel de 'social events' en de mogelijkheid om ze te combineren met vakantie of familiebezoek.

Cursussen

In de groeps gesprekken is gevraagd welke cursussen men de afgelopen drie jaar heeft gevolgd. Het begrip cursus is daarbij ruim opgevat als een afgeronde hoeveelheid onderricht over een theoretisch en/of praktisch onderwerp dat wordt aangeboden om andere redenen dan commerciële werving of verkoop. Bij deze ruime omschrijving blijkt ongeveer driekwart van de deelne-

mers aan dit onderzoek in de afgelopen drie jaar één of meer cursussen te hebben gevolgd. De meest voorkomende onderwerpen van de gevolgde cursussen zijn implantologie, parodontologie, orthodontie en endodontologie. Daarnaast worden echter nog tal van andere onderwerpen genoemd, zoals gnathologie, anesthesiologie, kleine chirurgie, sedatie, hypnose, overkappingsprothesen, medische noodsituaties in de tandheelkundige praktijk en automatisering. Het overgrote deel van deze cursussen wordt in eigen land gevolgd. Slechts een klein aantal deelnemers aan dit onderzoek heeft in het buitenland cursussen gevolgd. Met name betreft dit tandartsen uit Limburg of Oost-Brabant, die nog wel eens voor een cursus naar het voor hen nabije Duitsland gaan.

De belangrijkste aanbieders in Nederland lijken het Orgaan PAOT en het Dental Center for Postgraduate Courses (Pameijer/Burgers) te zijn. Andere aanbieders die regelmatig worden genoemd, zijn de Hoytema Stichting, WTA en diverse gespecialiseerde verenigingen. Van alle deelnemers aan de groeps gesprekken heeft ongeveer de helft in de afgelopen drie jaar een cursus van het Orgaan PAOT gevolgd.

Klinische avonden/kringavonden

Voor deze avonden blijkt veel belangstelling te bestaan. Veel tandartsen zijn min of meer regelmatige bezoekers. Het informele aspect lijkt hier ook belangrijk.

Studieclubs

Een aantal tandartsen maakt deel uit van studieclubs die sprekers uitnodigen of waarin de leden zelf voordrachten houden.

Demonstratie-avonden van dental depots e.d.

Ook deze worden geregeld bezocht. Men realiseert zich wel dat dergelijke avonden een commercieel oogmerk hebben, maar beschouwt ze niettemin als een nuttige bron van informatie. Men kent zichzelf ook voldoende deskundigheid en onderscheidingsvermogen toe om de geboden informatie kritisch te kunnen beoordelen.

Informeel contacten

Deze blijken zeer belangrijk. Veel deelnemers aan dit onderzoek zeggen geregeld met bevriende collega's te spreken over nieuwe technieken, materialen en methoden. Daarbij worden tips gegeven en ervaringen uitgewisseld. Een enkele keer ook gaat men bij een collega in de praktijk kijken om zich met een bepaalde techniek vertrouwd te maken.

4.6. Kennis van het aanbod aan cursussen

Tandartsen weten over het algemeen wie in Nederland aanbieders van cursussen zijn. Wat deze instellingen aan cursussen

aanbieden weet men meestal niet gedetailleerd, maar men heeft het idee dat het aanbod ruim en gevarieerd is en dat op vrijwel alle terreinen cursussen worden georganiseerd. Er zijn in het aanbod geen duidelijke hiaten.

De voorlichting over het aanbod vindt men voldoende. Men ontvangt regelmatig brochures en van tijd tot tijd worden aankondigingen in de vakbladen gepubliceerd. Men leest deze brochures en aankondigingen weliswaar niet nauwgezet (brochures dreigen ook wel eens verloren te gaan in de stroom van mailings die tandartsen ontvangen), maar wanneer men zich nader in het aanbod wil verdiepen, is in ieder geval informatie beschikbaar.

4.7. Beoordeling aanbod Orgaan PAOT

De inhoudelijke kwaliteit van de in Nederland aangeboden cursussen wordt over het algemeen als goed beoordeeld. Tussen de verschillende aanbieders ziet men echter wel een zeker verschil in karakter, dat ook doorspeelt in de aard en de opzet van de cursussen. Bij de bespreking van dit specifieke karakter van de verschillende aanbieders kwam in de groeps gesprekken vooral de nadruk te liggen op het Orgaan PAOT. Dit vloeiende enerzijds voort uit het feit dat nadrukkelijk ook over het aanbod van het Orgaan PAOT vragen werden gesteld, maar is voor een deel vermoedelijk ook een uitvloeisel van de procedure die is gevolgd voor de werving van deelnemers. Men was door het Orgaan PAOT uitgenodigd en had zich ook min of meer op een gesprek over het Orgaan PAOT ingesteld. In dit verband is het ook goed er nogmaals op te wijzen, dat onder degenen die op de uitnodiging tot deelname zijn ingegaan zich verhoudingsgewijs veel tandartsen bevinden die in de afgelopen jaren aan een cursus van het Orgaan PAOT hebben deelgenomen.

Als gevolg van deze omstandigheid is het beeld dat door de deelnemers aan dit onderzoek van het Orgaan PAOT wordt geschetst wellicht enigszins gechargeerd. Gezien het doel van dit onderzoek is dit echter geen overwegend bezwaar, omdat het des te duidelijker aangeeft waar het imago van het Orgaan PAOT irritaties opwekt en op welke punten men kritiek heeft op het aanbod. We zullen dit beeld hieronder bespreken.

Het Orgaan PAOT wordt gezien als een aan de universiteiten gelieerde instelling die een breed, veelzijdig en vrijwel volledig pakket cursussen aanbiedt. De cursussen van het Orgaan PAOT worden beschouwd als studieuze bijeenkomsten, die duidelijk het karakter van onderricht en training hebben en die een actieve opstelling van de deelnemers vergen.

De binding met de subfaculteiten is in het

beeld dat men van het Orgaan PAOT heeft een zeer belangrijk element. Deze universitaire achtergrond staat enerzijds garant voor gedegen en doortimmerde cursussen, maar blijkt anderzijds voor een aantal tandartsen ook negatieve connotaties bij zich te dragen. Men ziet de subfaculteiten als onderzoeks- en opleidingsinstellingen die primair zijn ingesteld op studenten en die tamelijk ver afstaan van de dagelijkse praktijk. Als zodanig zijn ze voor algemeen-practici een gepasseerd station. Men heeft het gevoel dat de universitaire tandheelkunde qua ervaring, instelling en werkopvatting niet voldoende aansluit bij de mentaliteit van in een zelfstandige praktijk werkzame tandartsen. Dit komt op een aantal punten aan het licht:

- Opzet en toonzetting van de cursussen van het Orgaan PAOT spelen soms onvoldoende in op het feit dat algemeen-practici geen student meer zijn en zich zeker geen student meer voelen. De presentatie wordt soms ook als gebrekkig en onaantrekkelijk ervaren.

- Universitaire docenten 'staan hoogstens met één been in de praktijk'. Daardoor wordt in cursussen van het Orgaan PAOT soms onvoldoende rekening gehouden met de eisen en beperkingen die de dagelijkse praktijk (zeker de ziekenfondspraktijk) stelt.

- Cursussen van het Orgaan PAOT zijn wellicht didactisch verantwoord opgezet, maar soms zijn ze ook een comprimering van op studenten ingestelde colleges. Daardoor wordt relatief veel aandacht besteed aan 'basics' en theoretische achtergrond (waaraan veel algemeen-practici zeggen geen behoefte meer te hebben) en minder aan praktische uitvoering (waarop algemeen-practici juist gericht zijn.)

- Door de wat academische opzet vergen cursussen van het Orgaan PAOT vaak (onnodig) veel tijd en daarmee ook een ongewenste praktijkderving.

Behalve deze kanttekeningen bij de opzet en de invulling van de cursussen, beschouwt men het Orgaan PAOT ook niet als een flexibel, markt bewust en 'klantgericht' opererende instelling. Men noemt (vaak onder verwijzing naar andere aanbieders van aanvullende scholing) de volgende punten:

- De inschrijfkosten voor cursussen van het Orgaan PAOT zijn hoog; men heeft geen inzicht in de totstandkoming van de prijzen en meent dat de prijzen juist laag zouden kunnen en moeten zijn doordat de cursussen worden verzorgd door reeds door de universiteiten gesalarieerde docenten ('niet nodig dat we die nog eens extra gaan betalen').

- De programmering van en inschrijving op de cursussen wordt als star ervaren; overtekende cursussen worden niet op korte termijn herhaald en er is onvoldoen-

de mogelijkheid zich op wachtlijsten te laten plaatsen.

– Cursussen van het Orgaan PAOT worden te veel in universitaire vestigingsplaatsen gehouden. Men zou graag zien dat het Orgaan PAOT meer 'het land in' ging; soms suggereert men ook dat bij het organiseren van cursussen meer aansluiting zou kunnen worden gezocht bij reeds aanwezige kaders, zoals bijvoorbeeld de op veel plaatsen goed functionerende kringen.

– Het cursus-aanbod van het Orgaan PAOT is te weinig fantasierijk en nieuwsgierig-makend. Men kent vaak de docenten en meent ook te weten wat ze zullen brengen. Regelmatig wordt hier verwezen naar andere aanbieders, die ook buitenlandse (vaak Amerikaanse) sprekers uitnodigen die een voor Nederlandse tandartsen heel andere en vaak interessante kijk op het vak uitdragen.

Deze opsomming van kritiekpunten maakt duidelijk dat tussen het Orgaan PAOT en algemeen-practici in veel gevallen een niet te veronachtzamen afstand bestaat. Nu en dan neemt dit zelfs tamelijk extreme vormen aan. Sommige tandartsen trekken het bestaansrecht van het Orgaan PAOT zonder meer in twijfel. Zij beschouwen het Orgaan PAOT vooral als een door de subfaculteiten opgezette constructie om banenverlies op te vangen en ATV op te vullen. Het onbegrip en de irritatie over de prijzen van de cursussen speelt hierin zeker een rol. Een enkeling ziet de oprichting van het Orgaan PAOT zelfs als een voorbode van verplichtstelling van postacademisch onderwijs voor tandartsen en van ondergraving van de autonomie van algemeen-practici.

Tevens moet echter bedacht worden dat met een opsomming van de kritiekpunten ook een eenzijdig en dus vertekend beeld wordt geschetst. Bij alle kritische kanttekeningen zijn er onder de deelnemers aan dit onderzoek zeker tandartsen die de door hen gevolgde cursus(sen) van het Orgaan PAOT als prettig en nuttig hebben ervaren en die naast de opgedane praktische vaardigheid ook de theoretische verdieping zeer op prijs hebben gesteld. Dat aan de communicatie tussen het Orgaan PAOT en algemeen-practici iets schort, is echter onmiskenbaar.

5. Discussie

Algemeen-practici zijn voor aanbieders van cursorisch ingerichte aanvullende scholing een moeilijk grijpbare en aanspreekbare doelgroep. Zij hebben een zeer autonome positie en zijn sterk op de eigen praktijk gericht. Zij beschouwen hun opleiding en principe als voltooid en zien

aanvullende scholing inderdaad primair als aanvulling. Zo'n aanvulling vindt men wenselijk en soms eigenlijk onontbeerlijk, maar van een algemene noodzaak wil men niet spreken. Nut en noodzaak worden bepaald door de eisen en mogelijkheden van de praktijk en kunnen alleen door de individuele tandarts worden vastgesteld.

In de meeste gevallen leiden deze omstandigheden tot een weinig systematisch en soms vrijblijvend scholingsgedrag. Naast de eigen belangstelling laat men zich sterk leiden door pragmatische overwegingen. Men heeft een voorkeur voor scholingsmogelijkheden die

- informatief en leerzaam zijn, maar niet te studieus of verplichtend;
- praktisch georiënteerd zijn, dat wil zeggen aansluiten bij en toepasbaar zijn in de concrete praktijk;
- een beperkte tijdsinvestering vergen en zo weinig mogelijk leiden tot praktijkderiving;
- weinig inschrijfkosten met zich meebrengen;
- makkelijk bereikbaar zijn.

Men weet dat in Nederland een groot en inhoudelijk en qua vormgeving gevarieerd aanbod aan aanvullende scholing voorhanden is. Met de details van dit aanbod is men niet op de hoogte, maar informatie daarover is ruim beschikbaar en makkelijk bereikbaar.

Eveneens weet men wie in Nederland aanvullende scholing aanbieden en men kan deze aanbieders globaal karakteriseren. Het Orgaan PAOT is een bekende aanbieder. Het aanbod wordt gezien als breed, veelzijdig en volledig. Een belangrijk element in het beeld dat men van het Orgaan PAOT heeft, is de binding met de subfaculteiten. Deze universitaire achtergrond staat enerzijds garant voor gedegen cursussen, maar is anderzijds aanleiding tot negatieve connotaties. Subfaculteiten zijn primair ingericht op onderwijs aan studenten en de universitaire tandheelkunde heeft onvoldoende gevoel voor de behoeften van de algemeen-practicus en de eisen die de algemene praktijk stelt. Dit leidt tot een cursusaanbod dat in sommige gevallen onvoldoende aansluit op de hierboven genoemde pragmatische eisen die algemeen-practici stellen. Meer in het algemeen wordt het Orgaan PAOT gezien als weinig flexibel en onvoldoende 'klantgericht'. Men heeft het gevoel dat het Orgaan PAOT niet alleen de belangen van de algemeen-practici, maar in zekere zin ook de belangen van de subfaculteiten dient. Deze gevoelens leiden tot een niet te veronachtzamen mentale afstand en in sommige gevallen tot een negatieve houding ten opzichte van het Orgaan PAOT.

Dit alles betekent dat in het cursusaanbod van het Orgaan PAOT en in het algemeen in de communicatie naar en met de doelgroep, de volgende factoren bijzondere aandacht verdienen:

- de algemene beeldvorming rond het Orgaan PAOT, met name de mentale afstand die veel tandartsen tegenover het Orgaan PAOT voelen;
- de autonome positie van algemeen-practici en de zeer sterke gerichtheid op de eigen praktijk;
- de pragmatische en soms vrijblijvende opstelling van algemeen-practici ten aanzien van aanvullende scholing;
- de praktische eisen die algemeen-practici aan inhoud en randvoorwaarden van aanvullende scholing stellen.

Summary:

Title: Continuing education. Part I. Requirements and ideas of general practitioners.

Keywords: Continuing education – Needs-attendance-attitudes

This article is the first of two contributions in which the results of a qualitative study into the wishes and opinions of general practitioners and tutors have been reported with a view to post-graduate courses, especially those offered by the Orgaan PAOT (Organization Post-Academic Education Dentistry).

In this first contribution the opinions of general practitioners are discussed. In a following article attention will be given to the ideas of tutors. For various reasons, general practitioners think that continuing education is desirable. In spite of this they often display an attitude towards education which lacks system and is somewhat non-committal. This stems from the fact that dentists enjoy a fairly autonomous position and often adopt a pragmatic attitude towards continuing education: usefulness and necessity are determined by the demands and possibilities of their own practice.

The courses offered by the Orgaan PAOT are widely based and thorough but on several points do not sufficiently take into account the pragmatic attitude of the general practitioners.

The Orgaan PAOT is generally recognised as an institution associated with universities rather than one which is customer-orientated. The setup and formation of the courses sometimes seem especially directed towards students and therefore insufficiently consider the demands of a daily (Nation Health) practice. This not only leads to a certain mental distancing but also frequently creates a practical obstacle to participation in the courses.

September 1986

Lange Leidsedwardsstraat 98 b,
1017 NM Amsterdam.